

СУЧАСНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ВАРІАНТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ)

В усі часи до конституціоналізму була прикута пильна увага науковців, оскільки саме він відбиває стан демократичного розвитку держави й розвиненості громадянського суспільства. Ось і в останні роки інтерес до нього не втихає, а тільки збільшується. Підтвердженням цього є ґрунтовні дослідження вітчизняних науковців (А.З. Георгіци, А.Р. Крусян, М.Ф. Орзіха, П.Б. Стецюка, Ю.М. Тодики, В.М. Шаповала та ін.), учених близького зарубіжжя (Н.О. Богданової, І.О. Кравця, А.М. Медушевського, М.Ф. Чудакова та ін.) й далекого (А. Вінер, Д. Елстера, Р.Д. Кея, У. Проїсса, Р. Сакви, Р. Фатона, А. Шайо та ін.). Думаємо, що існуюча чимала кількість наукових робіт із цієї тематики не зменшує попит на подальше вивчення конституціоналізму, а, навпаки, ставить питання про необхідність розвитку наявних концепцій.

Сформувавшись як політико-правова категорія в період буржуазно-демократичних революцій, конституціоналізм постійно еволюціонує. На сучасному етапі його трансформація

ускладнюється не лише за рахунок стрімкого переходу суспільства до постіндустріальної фази, а й підштовхується остаточно нерозв'язними інтеграційними подіями на європейському континенті. Безумовно, не останнє слово в цьому процесі має й непростий перебіг становлення засад конституційного правління в постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні. Сучасне конституційне спрямування пострадянських держав на тлі політичних перетворень Східної Європи викликає потребу переосмислення ролі конституційних норм та інститутів у формуванні нової правової системи [7, с. 33].

Вищевказане визначає мету даної статті, яка полягає у встановленні чинників, що зумовлюють багатоманітність поглядів на сучасний конституціоналізм, у висвітленні основних варіантів трактування цього феномену й окресленні тенденцій розвитку його концепції в постсоціалістичних країнах Східної Європи.

На кожному етапі розвитку держави й суспільства вчені намагалися сформулювати най-

більш точне поняття конституціоналізму, виявити його зміст, сутність і структуру. Науковці відмічають, що з позицій модернізованого процесу це цілком закономірно, оскільки загострюється проблема походження конституційних норм та інститутів, активізується дискусія про співвідношення національної самобутності й рецепції конституційно-правових установ [7, с. 55]. Водночас у правовій доктрині склалася переконлива точка зору, відповідно до якої конституціоналізму неможливо надати однозначного хрестоматійного поняття [18, с. 21].

По-перше, кожна епоха висвітлює все нові грані цього унікального явища. Як справедливо зазначає вітчизняна дослідниця теорії і практики сучасного конституціоналізму А.Р. Крусян, конституціоналізм належить до тих фундаментальних цінностей світової культури, які людство вдосконалює протягом усієї історії [8, с. 9]. По-друге, продовжує український конституціоналіст П. Б. Стецюк, автори, які належать до різних шкіл правової науки, не застосовують однакових методів дослідження й підходів до розуміння конституціоналізму [7, с.174]. Варто додати, що на формування різного його бачення науковцями, безумовно, вплинуло і тривале протистояння 2-х протилежних суспіль-

них систем – соціалістичної й капіталістичної. По-третє, зміст терміна «конституціоналізм» може по-різному працювати в категоріальних апаратах науки конституційного права, соціології, політології та ін. [15, с. 41]. Вважаємо, що такий підхід не тільки не ускладнює розуміння сучасного конституціоналізму, а надає уявлення про різноманітність варіантів інтерпретації його сутності, змісту і структури.

Провідні українські науковці трактують зміст і сутність сучасного конституціоналізму наступним чином. Так, А.З. Георгіца тлумачить конституціоналізм як зв'язаність державної влади правом, причому конституція виступає формою основоположного узаконення правового характеру організації й функціонування влади в її відносинах із суб'єктами громадянського суспільства [5, с. 9]. В.М. Шаповал стверджує, що це явище передусім є політико-правовою ідеологією, інтелектуальним узагальненням, притаманним певному історичному розвитку, суспільно-політичним рухом, спрямованим на реалізацію відповідних ідей [17, с. 17].

Учені близького зарубіжжя розглядають конституціоналізм ХХ ст. як політико-правовий режим життя суспільства, що вирізняється певною правовою моделлю, закладеною в кон-

ституційному праві, забезпечується діяльністю органів влади щодо реалізації цієї моделі й характеризується станом правосвідомості, що складається під впливом правової моделі конституціоналізму [6 с. 127]. Російська дослідниця Н.О. Богданова, з'ясовуючи сутність цього явища, переконує, що конституціоналізм є системою ідей і поглядів, які втілюють уявлення про конституційну державу й орієнтують правову й політичну думку, право й політичну практику [3, с. 185, 186].

У сучасних наукових вітчизняних і російських дослідженнях розробляється цілком обґрунтована теорія конституціоналізму як складного явища, прояви якого позначаються в різних сферах. Так, у працях І.О. Кравця цей феномен анонсується як політичний, соціальний, правовий та історичний [7, с. 40 – 45]. Причому правовий аспект включає верховенство конституції як Основного Закону, опосередкованість політичних відносин конституційно-правовими нормами, конституційне визнання прав і свобод особи, правовий характер взаємовідносин громадянина й держави та ін. Як політичне явище конституціоналізм одночасно виявляє себе як політичний рух, спрямований на розбудову правової держави й цивілізованого громадянського

суспільства, і як сукупність правил політичної практики, що залучають широкі маси до управління державними справами. Будучи частиною соціального порядку, конституціоналізм гарантує саморозвиток інститутів громадянського суспільства й забезпечує правові форми взаємовідносин між державою, суспільством та особистістю. Нарешті, в історичній ретроспективі конституціоналізм виступає продуктом нового часу, тісно пов'язаним з доктриною і практикою лібералізму.

З нашого погляду, А.Р. Крусян теж поділяє вказану вищу точку зору на системоутворюючу природу конституціоналізму. Вона визначає останній як публічно-правову систему конституційної організації сучасного суспільства, що ґрунтується на засадах права, демократії й утвердження конституційно-правової свободи людини. Змістом цієї системи є конституція й конституційне законодавство, конституційні правовідносини, конституційна правосвідомість, конституційний правопорядок. Її функціонування спрямовано на обмеження (самообмеження) публічної влади на користь громадянського суспільства, прав і свобод людини [8, с. 499].

Відзначимо, що розгляд конституціоналізму як системної категорії дозволяє зрозуміти його

роль у суспільному житті, особливо в країнах молодшої демократії. Ігнорування хоча б одного з елементів призводить до спрощеного опису названого явища, оскільки тільки при достатньому розвитку всіх складників конституціоналізму він утворює врівноважену систему [6, с. 127].

Науковці країн, які вважаються родоначальниками конституціоналізму (зокрема Д. Елстер і Р. Фаттон), у більшому ступені приділяють увагу сутності цього явища [16]. По-перше, кардинальним питанням, на їх думку, є співвідношення сутності конституції й конституціоналізму, між якими, підкреслюють учені, існує глибока безодня. Адже конституція є лише миттю, що віддзеркалює ефемерний баланс влади між тимчасовими групами й класами, їх конфлікти й перемоги, тоді як конституціоналізм тягне за собою стійку рівновагу сил, яка, врешті-решт, примушує так званих «політичних акторів» пристосовуватися до інституціонального набору методів і правил поведінки, що мінімізують потенціал з метою розвитку свавільної й персоналізованої влади й тиранії більшості [16].

По-друге, для роз'яснення сутності конституціоналізму, наголошують Д. Елстер і Р. Фаттон, варто розібратися з підвалинами функціонування конституціоналізму як «конституційної

системи правління». За їх переконливими висновками, саме баланс класових і групових інтересів є вирішальним фундаментом колегіального правління, бо ні політична культура, ні громадянські установи не в змозі витримати конституціоналізм.

Третім важливим моментом, що сприяє тлумаченню сутності конституціоналізму, є розкриття глибинних причин можливого краху надій на безболісне встановлення конституціоналізму в країнах перехідного типу. Наприклад, вони роблять акцент на важливості існування громадянського суспільства, де населення, володіючи певним рівнем конституційної культури, прагне до хорошого (тобто корисного для всіх) суспільства. Утім, ці чинники, з його погляду, не в змозі стерти інтереси привілейованих груп, спрямовані на пошуки механізмів, які підтримують їх домінуюче становище в системі політичної й економічної влади [16].

Цікавою вбачається нам ціннісна концепція конституціоналізму угорського науковця А. Шайо, який запропонував нечітку, за його оцінкою, але зручне тлумачення цього поняття. У його інтерпретації конституціоналізм – це обмеження державної влади в інтересах суспільного спокою [18, с. 20]. Дискутуючи з ним, вітчизняний науковець А.З. Георгіца порушує низку важ-

ливих питань, пов'язаних зі з'ясуванням змісту терміна «обмеження» [5, с. 5 – 8]. Гадаємо, що варіації обмеження влади залежать, безумовно, від різних чинників зокрема, й від моделей конституціоналізму.

До недавнього часу наукова спільнота оперувала 3-ма концептуальними ліберально-демократичними моделями конституціоналізму, які зумовили конституційний розвиток інших країн. Незважаючи на те, що першою за часом з'явилася Вестмінстерська (англійська) модель конституціоналізму, виникнення терміна «конституціоналізм» («конституційна система правління») вчені пов'язують з конституційним будівництвом США [12, с. 3]. Ідеологія Вестмінстерської системи побудована, так би мовити, на 3-х китах: суверенітеті парламенту, пануванні права й дії конституційних угод – юридично необов'язкових політичних і моральних конвенцій [7, с. 46].

За твердженням фахівців, американський концепт конституціоналізму й досі залишається чужим (далеким) для врівноважених британців [12, с. 3]. Зокрема, в підґрунті американської конституційної системи лежить принцип недовіри парламенту, який тягне за собою необхідність прийняття екстраординарного верховного акта – писаної

Конституції (для федерації і штатів). Такий Основний Закон, установлюючи заздалегідь для діючої влади повноваження, покликаний забезпечити спокій і передбачливість управління. Закріплюючи в Конституції громадянські свободи (свободу совісті, слова і зборів тощо), батьки-засновники спиралися на імпліцитну теорію природного права. У рамках системи стримувань і протигаг судова влада отримала право охороняти Конституцію, а кожен громадянин з метою захисту принципу панування права наділявся можливістю безпосередньо в будь-якому суді призвати до відповіді парламент [12, с. 3].

Основний внесок французької моделі в розвиток світового конституціоналізму полягає в обґрунтуванні уявлень про конституцію як про писану форму втілення принципів і доктринальних істин, які мають універсальну силу й установлюють раціональний план для ефективно функціонуючої держави. Позитивний момент цієї конституційної системи науковці вбачають у закладеній перспективі перманентного вдосконалення управління за допомогою не лише юридичних механізмів, а й політичних засобів. За французькою доктриною конституційний порядок підтримується переважно учасниками політичного про-

цесу (наприклад парламентом), аніж органом конституційної юрисдикції. Цікаво, але науковці знов-таки відмічають, що й цей, так би мовити, «цільовий конституціоналізм» чужий конституційній думці США [7, с. 47, 48].

Розглядаючи радянську систему правління, яка поширювалась як на всі республіки СРСР, так і на країни Східної Європи, ми пропонуємо відмовитися від вживання щодо неї терміна «конституціоналізм». На наше переконання, правильніше застосовувати конструкцію «радянська модель державного будівництва». Ця точка зору ґрунтується на наступних аргументах.

По-перше, конституціоналізм – це суспільна модель, яка виходить за рамки писаного права. Приміром, А. Шайо трактує конституціоналізм не просто як юридичний припис, а як явище, що містить функціональні елементи, що виходять за рамки права, а саме мораль, звичаї й здоровий глузд [18, с. 21]. Отже, наявність формальної конституції не зумовлює існування конституціоналізму.

По-друге, в радянській наці державного права він вважався елементом буржуазної правової ідеології, не сумісним з умовами радянського будівництва, а тому й не застосовувався [7, с. 60].

По-третє, як уже зазначалося, сама ліберально-демократична модель конституційної системи правління характеризується рисами, діаметрально протилежними радянській моделі державного будівництва. Укажемо на декілька істотних властивостей останньої. Це: (а) відмова від принципу поділу влади й побудова системи радянської влади на засадах ідей демократичного централізму, який забезпечував підпорядкування нижчестоящих рад вищестоящим, і гасла «уся влада – Радам», і (б) заперечення природно-правової теорії прав людини й визнання лише позитивних прав. Як бачимо, тип радянської державності не може бути визначений як конституційний насамперед тому, що фундаментальні принципи конституціоналізму не стали фактом дійсності [7, с. 63]. Ось чому ми не поділяємо точки зору тих конституціоналістів, які виносять на обговорення ідею існування в країнах соціалістичного табору так званого «номінального або уявного конституціоналізму» [9].

Разом із тим цілком зрозумілим вбачається твердження тих правників, які закликають відмовитися від протиставлення 2-х типів державності – 2-х типів конституціоналізму, оскільки кожен з них спирається на власні традиції розвитку суспільства.

Водночас далі у своїх міркуваннях (зокрема, І.М. Степанов) зазначає, що в підвалини будь-якого конституціоналізму повинні бути неодмінно закладені всі загальноцивілізаційні цінності – від ринкових відносин в економіці до парламентаризму й поділу влади в державно-правовій сфері [Цит. за: 7, с. 67, 68]. Вважаємо, що з останньої тези можна зрозуміти, що радянську модель державного будівництва фахівець не ототожнював з конституціоналізмом.

Оскільки конституціоналізм і радянська модель державного будівництва – 2 різні моделі розвитку суспільства, їх не слід розглядати з позицій ні ідеально демократичного, ні негативно номінального правління. До того ж варто звернути увагу й на визнання науковцями труднощів, з якими зіштовхується ліберально-демократичний конституціоналізм [Див.: 4; 12; 13; 18]. У той же час ми підтримуємо слушний висновок російського конституціоналіста А.М. Медушевського, що критичне ставлення до таких проблем лише стимулює пошуки нових рішень і жодною мірою не означає відмови від принципів ліберального конституціоналізму; навпаки, він можливий лише в рамках закладеного в ньому потенціалу політичної свободи й гарантій прав особистості [10, с. 248].

З урахуванням цієї аксіоми після краху соціалістичної системи в країнах Східної Європи намітилися 2 основні вектори розвитку конституціоналізму. Перший належить таким країнам Східної Європи, як Болгарія, Польща, Словачія, Угорщина, Чехія й полягає в регенерації засад конституціоналізму. До визначальних чинників вибору подібного перебігу подій можна віднести: (а) власний «докомуністичний» (в основному міжвоєнний) ліберально-демократичний конституційний досвід і (б) природне відторгнення нав'язаної чужої для цих країн радянської системи державного будівництва [11, с. 1241 – 1251]. Другий напрям можна оцінити як розбудову підвалів конституціоналізму. Незважаючи на дорадянські зародки останнього, він притаманний таким колишнім радянським республікам, як Беларусь, Молдова, Росія, Україна.

Залежно від траєкторії розвитку конституціоналізму спостерігається деяка розбіжність у варіантах тлумачення його парадигми. Так, німецький науковець У. Пройсс, аналізуючи в основному тексти конституцій постсоціалістичних держав Східної Європи, доходить нижченаведених висновків. По-перше, він визначає, що в цих країнах переважає комунітарна

концепція конституціоналізму, бо в їх в конституціях акцентується увага на захисті громадянина як члена суспільства, тоді як ліберально-демократичний концепт цього явища виходить з необхідності держави підтримувати будь-яку особу як людську істоту. По-друге, наявність великої кількості соціальних цілей створює для держави домінуючі позиції в усіх сферах життєдіяльності суспільства. У такому випадку запроваджується державницький рід конституціоналізму, який виявляє схильність до авторитарного типу демократії [14, с. 134, 135].

Румунський учений Б. Янку, деякою мірою поділяючи погляди У. Пройсса, все ж таки накладає, так би мовити, «трафарет ліберально-демократичного конституціоналізму» на хід конституційного будівництва в Румунії. У своїх роздумах Б. Янку робить невтішні висновки про наявність у країні лише «формальних оболонки конституціоналізму без його змісту» і сподівається на те, що природний його розвиток на румунському ґрунті сприяє формуванню ознак конституціоналізму [19, с. 35]. З нашої точки зору, в даній ситуації припустимо й коректніше оперувати запропонованою А.М. Медушевським конструкцією «номінальний, або уявний конституціоналізм».

Досліджуючи риси конституціоналізму в пострадянських республіках, правознавці застосовують різноманітну термінологію щодо нього: (а) «інтегрований», який включає синтез західних взірців і російську політичну традицію; (б) «перехідний», який відбиває складний процес не завжди послідовного втілення в правове життя конституційних принципів; (в) «державницький», орієнтований на державну владу та ін. [Див.: 7, с. 58, 2, с. 42]. Вітчизняні фахівці інтерпретують український конституціоналізм як «новодемократичний», тобто як конституційна система державного управління, що встановлює певний баланс та обмеження стосовно гілок державної влади й держави щодо людини [1].

Оцінюючи потенціал розвитку конституціоналізму в Європі XXI ст. (в тому числі і Східній), зарубіжні правники наголошують на необхідності зміни його сприйняття. Наприклад, професор політології й міжнародних відносин А. Вінер зазначає: оскільки Європейський Союз виконує центральну роль в європейській конституційній політиці, вже неможливо інтерпретувати конституціоналізм тільки як локальну модель правління. На її думку, сучасна теорія конституціоналізму потребує зміни методології, а саме: а) широкого застосування порівняльного

системного аналізу різних конституційних арен; б) подолання академічної практики поділу права на внутрішнє (конституційне) і зовнішнє (міжнародне) і досягнення «розмивання» цих аналітичних меж; в) запровадження методології, раніше характерної для міжнародного права й політології; г) переходу до універсального тлумачення конституційних норм, які встановлюють засади зовнішньої політики й правосуддя; д) ревізії аналітичних підходів до взаємозв'язків «суспільство – держава – народ – етнос» [4].

Отже, на підставі викладеного можемо дійти нижченаведених висновків. Деяка різниця в інтерпретації науковцями концепції конституціоналізму в основному зумовлена: а) потребою постійно оновлювати розуміння цього явища; б) використанням ученими, які належать до різних галузей суспільних наук, різної методології. Сучасний конституціоналізм є досконалим порядком, що спирається на стійку рівновагу (баланс) сил у суспільстві, завдяки чому через конституціоналізм гарантуються мінімізація розвитку свавілля влади й прогнозо-

ваність правління. У сучасних наукових працях цей феномен тлумачиться через призму його ролі в суспільному житті, що дозволяє доволі повно з'ясувати його значення в країнах молодій демократії. Конституціоналізм, як правова модель, ґрунтується на принципах верховенства права, поділу влади й забезпечення природних прав людини. У зв'язку з тим, що радянська правова практика не сприймала ці ідеї, щодо неї коректніше вживати конструкцію «радянська модель державного будівництва», аніж «номінальний, або уявний конституціоналізм». У постсоціалістичних країнах Східної Європи спостерігаються 2 напрями розвитку конституціоналізму – регенерація і розбудова засад, які зумовлюють багатоманітне трактування цього явища як комунітарного, інтегрованого, державницького, номінального й новодемократичного. З метою більш точного роз'яснення останніх тенденцій розвитку концепції європейського конституціоналізму необхідно трансформувати методологію його дослідження, з огляду на взаємовплив конституційного й міжнародного права.

Список літератури: 1. Батанов А.В. Новодемократический конституционализм в Украине: проблемы становления и развития //Современный конституционализм. – 2007. – № 1 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kspmr.idknet.com/>. 2. Боброва Н.А. Конституционный строй и конституционализм: проблемы методологии, теории, практики: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. /Самар. гос. ун-т – Самара, 2003. – 333 с. 3. Богданова Н. А. Система науки конституционного права: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. /Моск. гос. ун-т. – М, 2003. – 334 с. 4. Wiener A. Evolving Norms of Constitutionalism in Europe: From 'Treaty

Language' to 'Constitution', in Weiler and Eisgruber, eds., *Altneuland: The EU Constitution in a Contextual Perspective*, Jean Monnet Working Paper 5/04 [Електронн. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/> 12.09.2010. **5. Георгіца А.З.** Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму: Наук. доповідь. – Чернівці: Рута, 2002. – 41 с. **6. Кокотов А.Н., Соница Л.В.** Конституціоналізм як політико-правовий режим // Рос. юрид. журн. – 2001. – № 1. – С. 127 – 133. **7. Кравец І.А.** Формирование российского конституционализма: проблемы теории и практики: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02 /Урал. гос. юрид. акад. – Екатеринбург, 2002. – 584 с. **8. Крусян А.Р.** Сучасний український конституціоналізм: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 560 с. **9. Медушевський А.Н.** Конституционные циклы в Центральной и Восточной Европе // Социолог. журн. – 2004. – № 3 – 4 [Електронн. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socjournal.ru>. 26.11.2008. **10. Медушевський А.Н.** Конституціоналізм: кладовая опыта или совершенствование демократических преобразований // Конституц. право: Восточноевроп. обозрение. – 2000. – № 1 (30). – С. 244 – 248. **11. Mills J., Kosloski D. R.** Whither communism: a comparative perspective on constitutionalism in a postsocialist Cuba // *The Geo. Wash. Int'l L. Rev.* – 2009. – Vol. 40. – P. 1220 – 1268. **12. Nysten-Haarala S.** Development of Constitutionalism and Federalism in Russia: Interim Report IR-00-042 11 July 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iiasa.ac.at>. 21.08.2010. **13. Орзих М.** Современный конституционализм: цель и средства конституционной реформы в Украине // Юрид. вестн. – 2001. – № 3. – С. 109 – 115. **14. Пройсс У.** Модели конституционного развития и перемены в Восточной Европе // *Полис.* – 1996. – № 4. – С. 125 – 136. **15. Стецюк П.** Про дефініцію категорії «конституціоналізм» // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 171 – 180. **16. Fatton R. Jr.** Constitution without constitutionalism: Haiti and the vagaries of democratization // *New West Indian Guide/ Nieuwe West-Indische Gids* 74 (2000), no: 1/2, Leiden, 5-32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kitlv-journals.nl>. 02.09.2010. **17. Шаловал В.М.** Сучасний конституціоналізм: Монографія. – К.: Юрид. фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. – 560 с. **18. Шайо А.** Самоограничение власти (краткий курс конституционализма) // Пер. с венг. – М.: Юристъ, 2001. – 292 с. **19. Янку Б.** Конституціоналізм и Конституция Румынии 1991 года // Конституц. право: Восточноевроп. обозрение. – 1999. – № 3 (28). – С. 31 – 36.

СОВРЕМЕННЫЙ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМ: ВАРИАНТЫ ИНТЕРПРЕТАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАН ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ)

Закоморная Е.А.

Рассмотрены варианты интерпретации современного конституционализма. Раскрыты особенности толкования либерально-демократической модели конституционализма и советской модели государственного строительства. Обоснована необходимость изменения методологии исследования конституционализма в постсоциалистических странах Восточной Европы.

Ключевые слова: конституционализм, интерпретация, либерально-демократическая модель, советская модель государственного строительства, методология, постсоциалистические страны Восточной Европы.

MODERN CONSTITUTIONALISM: VARIANTS OF INTERPRETATION (ON THE EXAMPLE OF THE POSTSOCIALIST COUNTRIES OF EASTERN EUROPE)

Zakomornaja E.A.

The variants of interpretation of modern constitutionalism have been considered. The peculiarities of interpretation of liberal-democratic model of constitutionalism and the Soviet model of the state construction have been revealed. The necessity of change of methodology of research of constitutionalism in the postsocialist countries of Eastern Europe has been proved.

Keywords: constitutionalism, interpretation, liberal-democratic model, the Soviet model of the state construction, methodology, the postsocialist countries of Eastern Europe.

Надійшла до редакції 03.09. 2010 р.